

סוגיה ב: מסירת מלאכה בקבלנות לנכרי

**

רקע

אסור ליהנות ממלאכת נכרי, ולכן אסור לשכור נכרי שיעשה מלאכה בשבת, ביום טוב ובחול המועד. קבלן הוא עצמאי המחוייב לספק תוצר מסויים למזמינו, ולכן מעיקר הדין מותר לתת לנכרי לפני המועד עבודה בקבלנות, למרות שהנכרי עובד במועד. חכמים אסרו במקרים מסויימים מסירת עבודה לנכרי קבלן מפני מראית עין.

מקורות

- א. יב. "אמר שמואל מקבלי קיבולת... ושלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול"
 ב. תוס' ד"ה אמר
 רי"ף ה' -ו. "אמר שמואל מקבלין קיבולת... אמר רב יוסף הלכה כרבי"
 נמוקי יוסף ד"ה מקבלי, מקבלין
 רא"ש סי' ו-ח, י
 רמב"ם הל' שבת פ"ו הל' יב-טו
 הל' שביתת יום טוב פ"ז הל' כד-כה
 ג. אבונגרי דבי ריש גלותא
 נמוקי יוסף ה: באלפס ד"ה מקבלי, "בגמ' משמע מעובדא דאבונגרי..."
 רא"ש סי' ט
 ריטב"א ד"ה האי עובדא דאבונגרי
 ד. שו"ע סי' תקמב סע' א ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ב, ה]
 סי' תקמג סע' א-ג ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ג, ה, י]

ריטב"א ד"ה האי עובדא דאבונגרי

האי עובדא דאבונגרי דבי ריש גלותא קשה מאד אי מלאכות המותרות במועד הן כי נקטי אגרא מאי הוי, ואי במלאכות האסורות אפי' עבדי בחנם גמור אסור, וראיתי מי שפירשה באבונגרי גוים שהיה מוטל עליהם לתת לו מעות ידועים או לעשות לו מלאכה כנגדם וכן כל יומא ויומא מנכין מחובן כדי פעולתן הוה (משמע) [ממש] כשכיר יום ואסור, להכי אמרינן דכיון דאינו אלא ניכוי חוב המוטל עליהן מקודם והרשות בידם לעשות מלאכה בנכוי קבלנות היא ומותר כדי קבלנות, אבל קשה לי ע"ז הפירוש דהוה ליה למימר שרא להו לדבי ריש גלותא למעבד להו אבונגרי עבידתא והיכי אמרינן דשרא לאוונגרי וכי גוים אלו להוראה באו לפניו, ובתוספות רבינו ידידיה ז"ל פירשה באבונגרי ישראל ובמלאכות המותרות במועד היו ואעפ"כ אסור לעשותן בשכר ממש כדי להרויח השכר (ו)כעושה מלאכתו בחול, אבל מפני שבזה לא היה אלא נכוי בלבד התיר להם דלא מחזי כשכר מועד, ומיהו אלו אי אפשר לבעל המלאכה לעשות אלא בשכר מותר לאלו לעשות

אפי' בשכר ממש, הן מפני צורך המועד הן מפני דבר האבד, אבל הכא ע"כ בשהיה אפשר לעשות מלאכת ריש גלותא ע"י אחרים. וזהו הנכון.

הסבר הסוגיה

"אמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר". [גמ' יב.]

אסור לתת לנכרי לעשות מלאכה בשבת, יום טוב וחול המועד, כמו כן אסור לאבל לתת לאחר לעשות מלאכה בשבילו בימי אבלותו. המלאכה נעשית בשביל ישראל ובשביל אבל, ואסור להם ליהנות ממלאכה שנעשתה בשבילם. כשהנכרי עושה את המלאכה בקבלנות, אין חובה להתנות שלא יעשה את המלאכה בשבת, מפני שהגוי עובד בשבת לעצמו, והיהודי אינו נהנה ממלאכת שבת.

שמואל אומר שמקבל עבודה בקבלנות מותר לו לעשות את המלאכה מחוץ לתחום ואסור לו לעשות את המלאכה בתחום, ובחול המועד ששכיחי אינשי דאזלי להתם, אסור לקבלן לעשות את העבודה אפילו מחוץ לתחום.

הראשונים [תוס' ד"ה אמר, רא"ש סי' ו] מקשים מדוע שמואל אסור לקבלן לעבוד בשבת וביום טוב בתוך התחום, והרי מפורש בגמ' בעבודה זרה [כא:] שמתר להשכיר שדה לנכרי, אף שהוא עובד בה בשבת. גם לענין אבל מפורש בסוגיה הקודמת, לפי גרסת הרי"ף, שמתר לאריס, חוכר וקבלן לעבוד בקרקע של אבל.

נחלקו הראשונים בהסבר דינו של שמואל:

הראב"ד [מובא ברא"ש סי' ו] והנמוקי יוסף [ה: באלפס ד"ה מקבלי] מפרשים שיש שלושה סוגי קבלנים:

א. קבלן בקרקע – מותר לו לעבוד בשבת ובימי האבלות של בעל השדה בין בתוך התחום ובין מחוץ לתחום, מפני שידוע לכולם שדרך להשכיר את הקרקע בקבלנות, והקבלן עובד לעצמו.

ב. קבלן במטלטלין – מותר לו לעבוד בביתו בשבת ובימי האבלות של בעל המטלטלין, מפני שלא ניכר שהחפץ של ישראל, ואין חשד שהוא שכיר יום של ישראל.

ג. קבלן בבתיים. כיוון שאין דרך לשכור קבלן לבנות בתיים, ובני האדם רגילים לשכור להם פועלים שעובדים בשכירות בבניית בתיים, יש חשש שהרואה את הנכרי עובד בבנין ביתו של ישראל יחשוד שהוא שכר פועלים בשכירות יום.

שמואל עוסק רק בקבלן הבונה בתיים, וכיוון שיש חשש שיחשדו שישראל שכר פועל לעבוד בבניין ביתו במועד, אסור להם לעבוד בשבת וביום טוב בתום התחום ומותר להם לעבוד מחוץ לתחום. בחול המועד ששכיחי אינשי דאזלי להתם, אסור להם לעבוד אפילו מחוץ לתחום.

רבינו תם [בתוס' ד"ה אמר] חולק על הראשונים הללו, ואינו מחלק בין שלושת סוגי הקבלנים. ולדעתו מותר לכל סוגי הקבלנים לעבוד במועדים אפילו בתוך התחום. סוגייתנו

עוסקת באבל בלבד, ורק בו חוששים למראית עין שיחשבו ששכר פועלים לעבוד בימי אבלותו. רבינו תם מסביר שבשבת ובימים טובים שבתוך האבלות מותר לעבוד מחוץ לתחום, ששם אין אנשים שיחשדו בו, אבל בימות החול של האבלות יש חשש שאנשים ילכו לשם, ואסור להם לעבוד אפילו מחוץ לתחום [הסבר הגמ' לפי ההסבר הראשון ברא"ש סי' ז].

”רב חמא שרא להו לאבונגרי דבי ריש גלותא למיעבד להו עבידתא בחולא דמועדא אמר כיון דאגר לא קא שקלי שרשוויי הוא דקא משרשו ליה ולית לן בה” . [גמ' יב.]

דינו של רב חמא צריך עיון מדוע הוא התיר לאבונגרי דבי ריש גלותא לעשות בשכר אכילתם ואסור להם לעשות בתשלום מלא, אם הם עושים מלאכה המותרת, מדוע שיהיה להם אסור ליטול שכר, ואם הם עושים מלאכה אסורה, מדוע מותר להם בחינם? נחלקו הראשונים בהסבר הגמ':

הנמוקי יוסף [ה: באלפס ד"ה מקבלי] מבאר שהאבונגרי הם נכרים והם פועלים של ריש גלותא, המסייעים לקבלנים לסיים מלאכתם במהרה. כשהוא משלם להם שכר הם מוגדרים כשכירי יום שלו, ואסור לשכור שכיר יום בחול המועד. כשהם אינם מקבלים שכר אלא רק אוכלים בביתו, הם אינם מוגדרים כשכירי יום שלו, ומותר להם לסייע במלאכה.

הרא"ש [סי' ט] סובר שהאבונגרי הם פועלים יהודים, והוא לומד מסוגייתנו שההיתר לעשות מלאכה בחול המועד מתייחס לעבודה בחינם בלבד, בשכר אסור לעבוד מפני שעבודה בשכר מהוה עובדא דחול.

הריטב"א [ד"ה האי עובדא דאבונגרי] הולך בשיטתו של הרא"ש אך הוא מתיר לבעל הבית להעסיק עובד בשכר כשאינו מוצא בחינם.

משיטת הרא"ש והריטב"א עולה שבאיסור מלאכה בחול המועד יש שני דינים:

- א. אסור במועד לעשות מלאכה. יש מלאכות שהתורה אסרה במועד ויש מלאכות שהתורה התירה.
- ב. מועד אינו יום עבודה, אלא יום שביתה.

הדין הראשון אוסר לעשות כל מלאכה חוץ מהמלאכות שהתורה התירה [מלאכה לצורך המועד, מלאכת דבר האבד, מלאכת רבים וכו'], הדין השני אוסר לעשות מלאכה בשכר, שקבלת שכר מגדירה את היום כיום עבודה. אולם לפי זה שיטת הריטב"א צריכה עיון, כיוון שאיסור קבלת שכר הוא איסור של הפועל, מדוע מותר לו לעבוד בשכר.

סיכום

נחלקו הראשונים האם מותר להרשות לקבלן נוכרי לעבוד במועדים:

רבינו תם סובר שמותר להרשות לקבלן נכרי לעבוד במועדים, אבל אסור לאבל להרשות לקבלן לעבוד עבודתו בחול אפילו מחוץ לתחום, ובשבת וביום טוב מותר לו לעבוד מחוץ לתחום.

הראב"ד והנמוקי יוסף סוברים שמותר לקבלן קרקע ולקבלן במטלטלין לעבוד אפילו בתוך התחום, וקבלן הבונה את ביתו אסור בעבודה בתוך התחום ומותר בעבודה מחוץ לתחום, ובחול המועד, אסור אפילו מחוץ לתחום.

נחלקו הראשונים האם מותר לעשות מלאכה המותרת בשכר: הנמוקי יוסף סובר שמותר לעשות מלאכה מותרת אפילו בשכר. הרא"ש סובר שאסור לעשות מלאכה מותרת בשכר, אלא רק בחינם. הריטב"א סובר כרא"ש, אבל לדעתו אם בעל הבית אינו מוצא בחינם, יכול לשכור פועל בשכר.

הלכה

השו"ע [סי' תקמב סע' א] פוסק כרא"ש שאסור לעשות מלאכה המותרת בשכר. המשנה ברורה [סק"ב ועיין ביאור הלכה ד"ה אפילו] פוסק כריטב"א שאם אינו מוצא בחינם, יכול לשכור פועל בשכר.

השו"ע [סי' תקמג סע' א, ג] פוסק כמפורש בגמ', שאסור לומר לנכרי לעשות מלאכה האסורה בחול המועד, ואסור ליתן לו מלאכה בקבלנות במועד, אבל מותר לתת לו מלאכה במועד כדי שיעשה אותה לאחר המועד.

השו"ע [סי' תקמג] פוסק כראב"ד שאסור להרשות לקבלן נכרי הבונה בית ישראל במועד לעשות מלאכתו בחול המועד, אבל מותר להרשות לקבלן העושה מלאכה בתלוש לעשות מלאכתו אפילו בתוך התחום.

בזמננו שרוב בוני הבתים בונים בקבלנות ואינם שוכרים פועלים כשכירי יום, נראה שניתן להרשות לקבלן נכרי לעשות מלאכתו אפילו במועד, אך עיין בביאור הלכה [סי' רמד סע' א ד"ה אין] המסתפק בדין זה למעשה.